

УДК 378:[165.194+316.642.3]

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ВМІННЯ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ПІДХОДИ ДО ЇХ УПОРЯДКУВАННЯ

Біденко Л. В., к. пед. н., викладач

Сумський державний університет

У статті розкрито зміст поняття «лінгвокогнітивні вміння» у контексті лінгвістичної освіти. Розглянуто співвідношення поняття «лінгвокогнітивні вміння» з когнітивною методикою та лінгвістикою, що допоможе викладачу цілеспрямовано формувати визначений тип умінь у системі вищої освіти.

Ключові слова: лінгвістична освіта, лінгвокогнітивні вміння, концепт, когнітивна методика.

Биденко Л.В. ЛИНГВОКОГНИТИВНЫЕ УМЕНИЯ: СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ И ЛИНГВОКОГНИТИВНЫЕ ПОДХОДЫ К ИХ УПОРЯДОЧЕНИЮ / Сумской государственной университет, Украина.

В статье раскрыто содержание понятия «лингвочогнитивные умения» в аспекте лингвистического образования. Рассмотрено соотношение понятия «лингвочогнитивные умения» с когнитивной методикой и лингвистикой. Это поможет преподавателю целенаправленно формировать названный тип умений в системе высшего образования.

Ключевые слова: лингвистическое образование, умения, лингвочогнитивные умения, концепт, когнитивная методика.

Bidenko L.V. LINGVOKOGNITIVNYE SKILLS: ESSENCE OF CONCEPT AND LINGVOKOGNITIVNYE APPROACHES TO THEIR REGULATION / Sumy the state university, Ukraine.

The article discusses of the concept "lingvocognitive skills" in the aspect of linguistic education. The purpose of the paper is to give the reader some information about the relationship between the concepts "lingvocognitive skills" with cognitive methods and linguistics. It will help the teacher to form purposefully the called type of skills in system of the higher education.

Keywords: linguistic education, lingvocognitive skills, concept, cognitive technique.

Постановка проблеми. Сучасна філологічна освіта спрямована на підготовку висококваліфікованого вчителя-словесника, який володіє професійною компетентністю, сформованою на засадах когнітивної та комунікативної лінгвістики. Важливе місце в цьому процесі належить спеціально організованій пізнавальній діяльності, направленої на відпрацювання лінгвокогнітивних умінь.

Для майбутнього філолога важливо не тільки засвоїти лінгвістику як основу професійного розвитку й використання набутих знань у педагогічній діяльності.

Розуміння підготовки майбутніх учителів-словесників у вищій школі вимагає від викладачів вищої школи постійного оновлення своїх знань, застосування нових форм і методів навчання, які б сприяли удосконаленню лінгвокогнітивних умінь і навичок студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фахової підготовки майбутніх учителів російської мови не нова. Нею цікавляться лінгвісти (Ф. С. Бацевич, Л. О. Кудрявцева, Л. І. Мацько й ін.), психолінгвісти (О. О. Залевская, І. А. Зимня, В. В. Красних, Л. В. Цукровий та ін.), дидакти та лінгводидакти (Л. В. Вознюк, Г. О. Михайловська, В. І. Статівка, Н. П. Тропіна й ін.). Висвітленню змісту понять «уміння», «інтелектуальні вміння», «пізнавальні вміння», «когнітивні вміння» присвячено праці О. І. Вишневського, В. М. Максимова, Г. С. Костюка, Б. С. Кобзар,

В. А. Кулько та ін. Проте у лінгводидактиці відсутні дослідження, присвячені висвітленню поняття «лінгвокогнітивні вміння», не зазначено їх співвідношення з когнітивною лінгвістикою та когнітивною методикою.

Мета статті – окреслити межі змісту поняття «лінгвокогнітивні вміння» та розкрити співвідношення з когнітивною методикою та лінгвістикою.

Виклад основного матеріалу. Предметом нашої статті є поняття «лінгвокогнітивні вміння», їх природа і сутність. Саме тому маємо визначити, яким змістом наповнюється зазначене поняття і як воно співвідноситься з когнітивною лінгвістикою та когнітивною методикою.

Поняття «лінгвокогнітивні вміння» опосередковано торкаються когнітивної лінгвістики – науки, що вивчає мову як когнітивний механізм під час кодування і трансформування інформації. Основні напрями досліджень цієї галузі пов'язані з поняттями «картина світу», «концепт», «структура концепту», «концептуальна система». Зазначимо, що саме складає ядро зазначених ключових понять, щоб продемонструвати, чи існують зв'язки між лінгвокогнітивними вміннями та тим, що складає предмет когнітивної лінгвістики.

Картина світу – сукупність знань і думок суб'єкта стосовно об'єктивної реальної або віртуальної дійсності [1, с. 47]. Науковці, які активно працюють у сфері когнітивної лінгвістики, зазначають, що термін «наукова картина світу» вживається у декількох значеннях: а) система знань, отриманих з різних галузей науки, цілісний та узагальнений образ світу; б) система уявлень про природу, що складається в результаті досягнень різних природознавчих дисциплін; в) сукупність і система знань окремої науки, в якій фіксується цілісне уявлення про її предмет, що формується на певному етапі та змінюються з переходом від одного етапу до другого (біологічна картина світу, фізична картина світу, мовна картина світу та ін.). У сучасній лінгвістиці під мовною картиною світу традиційно розуміють сукупність знань про світ, які відтворені у мові, а також способи отримання та інтерпретації нових знань. За умов такого підходу мова розглядається як певна концептуальна система і як засіб оформлення концептуальної системи знань про світ [3, с.5].

М. В. Піменова справедливо зазначає: «Сучасне мовознавство повернулось до філософських і гносеологічних проблем мислення та його зв'язків з мовою і веде пошук рішення проблем разом з психологією, культурологією, етнолінгвістикою, етногерменевтикою. Центр лінгвістичних досліджень перемістився у сферу когнітивних, а саме, концептуальних досліджень» [3, с. 7].

Ключовим поняттям окресленого напрямку лінгвістики є концепт. Серед великої кількості визначень та тлумачень поняття концепт виокремимо лише декілька, на основі яких, на нашу думку, може відбутися розуміння цього феномена: а) концепт – це уявлення про фрагмент світу, національний образ (ідея, символ), ускладнений ознаками індивідуального уявлення [3, с. 9]; б) концепт – це ідея, що включає абстрактні, конкретно-асоціативні та емоційно-оцінні ознаки, а також спресовану основу поняття [5, с. 412]; в) концепт – це базові одиниці картини світу, що володіють екзистенціальною значимістю як для окремої мовної особистості, так і для ... спільноти в цілому [2, с. 51].

Когнітивна лінгвістика описує структуру концепта (сукупність узагальнених ознак і груп ознак, необхідних і достатніх для ідентифікації предмета або явища як фрагмента картини світу) та шляхи її виявлення – через спостереження за сполучуваністю відповідних мовних знаків. Концепт розосереджений у мовних знаках, що його об'єктивують. Щоб відновити структуру концепта, необхідно дослідити увесь мовний

корпус, у якому його репрезентовано – (лексичні одиниці, фразеологію, пареміологічний фонд), залучаючи систему стійких порівнянь, авторські контексти.

Найбільш чисельними й актуальними є дослідження когнітивних аспектів мови – концептів культури, які, на думку М. В. Піменової, поділяються на декілька груп: 1) універсальні категорії культури (час, рух, причина, наслідок, кількість, якість); 2) соціально-культурні категорії (свобода, справедливість, багатство); 3) категорії національної культури (воля, доля, соборність, дух); 4) етичні категорії (добро, зло, обов'язок, правда); 5) міфологічні категорії, що включають і релігійні категорії (духи, домовий, ангел-охоронець).

Зазначивши предмет та ключові напрями досліджень у галузі когнітивної лінгвістики, можна впевнено говорити лише про опосередкований зв'язок лінгвокогнітивних умінь з когнітивною лінгвістикою: по-перше, цей зв'язок є настільки істотним, наскільки концепт і лінгвокогнітивні вміння пов'язані з пізнанням; по-друге, йдеться хоч і про лінгвокогнітивні, але не концепти у мові, а вміння пізнавати лінгвістику в цілому, не виключаючи і наукові концепти (поняття, з якими пов'язані культурні події, життя відомих діячів науки і т.п. Наприклад, фонема – діяльність Казанської лінгвістичної школи, життя і наукова робота Бодуена де Куртене); по-третє, концепт – це «фрагмент картини світу», а лінгвокогнітивне вміння – це скерована свідомістю інтелектуальна діяльність, що спрямована на пізнання мовної системи.

Проаналізуємо, як співвідносяться феномени *лінгвокогнітивні вміння і когнітивна методика*. М. І. Пентилюк, описуючи сучасні антропоорієнтовані методики, називає серед них когнітивну, розуміючи її сутність як «сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених способів і засобів опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картин світу і певного результату створення образу світу в уяві кожного учня» [4, с. 71].

Науковець зазначає, що когнітивна методика формується в результаті переакцентуації мети мовної освіти з формування лінгвістичної компетенції на комунікативну, що є головною метою мовної освіти в Україні. «Метою когнітивної методики є опанування учнями мовних одиниць як концептів... Для реалізації когнітивної методики навчання мови провідними постають соціокультурний, комунікативно-діяльнісний, функціонально-стилістичний підходи, упровадження яких можливе за умови навчання на текстовій основі, оскільки текст є носієм інформації, засобом пізнання, формування в учнів національно-мовної картини світу» [4, с. 72].

Звернемо увагу на те, що дослідник говорить про методику навчання учнів, тобто всіх школярів як майбутніх громадян України, для яких принципово важливо оволодіння всіма зазначеними у Державному стандарті компетентностями: мовною, мовленнєвою, комунікативною, соціокультурною, діяльнісною. У такому випадку когнітивна методика є надзвичайно актуальною.

Методика формування професійної компетентності, а саме її складової, як лінгвокогнітивні вміння, у вищих педагогічних навчальних закладах є найважливішим аспектом формування висококваліфікованого фахівця.

Відомо, що професійна компетентність складається, по-перше, з професіоналізму знань, по-друге, з професіоналізму спілкування, по-третє, з професіоналізму самовдосконалення. Отже, лінгвістичні знання для майбутнього вчителя російської мови є головною і найважливішою складовою професійної компетентності, тому, зазначаючи мету філологічної освіти, акцент залишимо на мовній компетентності (та це не означає, що інші компетентності – мовленнєва, комунікативна, діялісна та ін. – не є предметом формування в системі вищої лінгвістичної освіти).

Говорячи про пізнання мови майбутнім фахівцем, на нашу думку, доцільно говорити про формування понятійного апарату дисципліни, що є основою когнітивних репрезентативних структур, від рівня сформованості яких залежить ступінь і легкість опанування знаннями про мову у подальшому навчанні та учінні [6, с 215]. Серед понять чимало концептів, але ж їх формування (а саме, соціокультурного забарвлення поняття) не є першочерговим завданням професійної освіти.

Отже, *лінгвокогнітивні вміння* в методиці надбання мовної освіти – це скерована свідомістю інтелектуальна діяльність, що спрямована на пізнання мовної системи, і формуються на основі оволодіння лінгвістичними поняттями та способами інтелектуальної діяльності.

Лінгвокогнітивні вміння і когніція (теорія пізнання) безпосередньо пов'язані, оскільки саме операції пізнання мови є центром змісту зазначених понять.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильева Н. В. Краткий словарь лингвистических терминов / Н. В. Васильева, В. А. Виноградов, А. М. Шахнарович. – М. : Русский язык, 1995. – 176 с.
2. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебн пособие / В. А. Маслова. – М. : Тетра Систем, 2005. – 256 с.
3. Попова З. Д. Введение в когнитивную лингвистику : уч. пособие / З. Д. Попова, И. А. Стернины, В. И. Карасик, А. А. Кретов, Е. А. Пименова, М. В. Пименова; отв. ред М. В. Пименова. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005. – 220 с.
4. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2011. – 256 с.
5. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры : 3-е изд. / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2004. – 990 с.
6. Чернилевский Д. И. Дидактические технологии в высшей школе : учебн. пособ. для вузов / Д. И. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.